

частности, в кооперативах концентровано національне виробництво, яке давало засоби існування для сотень тисяч кравців, зменшувало еміграцію, створювало ринок для українських товарів. Кооперація рятувала кравця від тривкої експлуатації со сторони великого капітала в сфері виробництва, рахунку і споживання, сприяла встановленню стабільних ринкових відносин, розвитку села.

Ключевые слова: западноукраїнське село, молочарська кооперація, агрозоотехнічні знання, економічне просування, національне свідомість.

In the article it has been analysed sources and main stages of the development of milk cooperation in the West-Ukrainian village during the period war. It has been shown that it fulfilled the important social function. Especially, the national production was concentrated in cooperatives, which gave means of existence for several thousands of peasants, reduced the emigration, made the market of ukrainian goods. The cooperation saved peasant from the triple exploitation from the side of big capital in the sphere of production, accounting and consumption, promoted to the establishment of steady market relation, development of village.

Key words: West-Ukrainian village, milk cooperation, agrotechnical knowledge, economic growth, national consciousness.

УДК 94: 339.984 (477.8) “1919/1939”

ББК 63.3 (4 Укр)

Петро Долганов

ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНІ ВИТОКИ УКРАЇНСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО НАЦІОНАЛІЗМУ ТА ЙОГО СУТНІСТЬ

У статті здійснюється аналіз ідейно-політичних витоків українського економічного націоналізму та його сутності. Формується авторське визначення категорії українського економічного націоналізму на західноукраїнських землях міжвоєнного періоду.

Ключові слова: економічний націоналізм, соціальна емансипація, політичні партії, українці, поляки, євреї.

Вивчаючи український націоналізм у хронології західноукраїнських земель міжвоєнного періоду, констатуємо, що його економічний аспект наразі залишається ще не достатньо дослідженим. Хоча системний аналіз і класифікація націоналізму українців згаданого періоду за критерієм сфери поширення дозволяють стверджувати: серед багатоліких його проявів (націоналізм політичний, культурницький) окремою ланкою є економічний. Вивчення останнього зумовлює **мету:** встановлення витоків українського економічного націоналізму та з'ясування його сутності.

Серед сучасних дослідників, що вивчають проблему практичних проявів економічного націоналізму у формі протекціоністської політики, насамперед слід назвати американського вченого Р.Шпорлюка [32]. У фундаментальній праці “Комунізм і націоналізм” він висвітлив прояви економічного націоналізму в Німеччині в період канцлерства О.Бісмарка, а також протекціоністську політику Італії в другій половині ХІХ століття [32, с.363, 370].

Серед інших дослідників слід згадати американського вченого Раві Абделара. Останній з'ясовує особливості проявів економічного націоналізму в політиці Югославії, Румунії, Чехословаччини, Угорщини між світовими війнами [34]. Одним із перших, хто найбільш глибоко проаналізував варіативність проявів економічного націоналізму, ураховуючи особливості його функціонування як на рівні політики держави, так і бездержавних націй, став польський учений Я.Гофман [35]. Його праця – одна з перших фундаментальних робіт в європейській історіографії, присвячених вивченню економічного націоналізму, і перша в історіографії Центрально-Східної Європи, присвячена цій тематиці [36, s.10]. Поодиноким дослідником, який займається вивченням українського економічного націоналізму, є В.Панченко [22].

Націоналізм, згідно з висловом Норберта Еліаса, – це “релігія, що за своєю суттю має світський характер” [18, с.35]. Саме він полонив свідомість тих (принаймні враховуючи прагнення поневолених націй до самовизначення), хто став учасником суспільно-політичних процесів, починаючи з часу завершення Першої світової війни – періоду, коли з не баченою доти стрімкістю утворилася низка національних держав [9, с.237].

Вихідною диспозицією в осмисленні сутності економічного націоналізму трактуємо категорію нації. Об’єднана спільним минулим, колективною пам’яттю, мовою, релігією, традицією тощо вона створює той “простір”, який “призначений” для виявлення колективних інтересів у різних сферах суспільного життя й економічних процесах зокрема. Таке твердження є констатацією того незаперечного факту, що, попри значимість соціокультурного фундаменту, імператив забезпечення життєвих потреб – заробітку як засобу врегулювання життєвих пріоритетів людини – визначає спільність інтересів тих, хто говорить однією мовою, сповідує більш-менш спільну “гаму” ідеалів, які об’єднують людей різного соціального статусу, нерідко різних політичних уподобань тощо в єдине ціле.

Каталізатором до захисту зазвичай виступає неприйняття суспільно-політичних реалій у тих суспільствах, які розчленовані на де-факто пануючі та підневільні нації. Порушення принципу рівних можливостей, який характерний ліберальним суспільствам, нерівність життєвих шансів поміж представниками титульних націй і національних меншин є предтечею конфлікту поміж ними. Це визначається тим, що ця диспозиція криє в собі об’єктивний потенціал спроби однієї з націй ліквідувати той статус-кво, який вона вважає несправедливим. Це міркування ґрунтується на висновку Р.Коллінза, який стверджує, що причини тих чи інших суспільно-політичних процесів у певній країні слід шукати як на рівні окремих її громадян, так і нації, а передусім – в інтересах утримання домінуючих позицій одними й намаганнями інших позбутися такого домінування [16, с.81].

Отже, учений оперує такою логікою: суб’єкти суспільно-політичного життя відрізняються не тільки своєю культурою, а й різними цілями. Застосовуючи ці міркування до реалій тих українців, що після поразки революції стали громадянами Польщі, стверджуємо: в умовах очевидних соціокультурних “розколів” – римо- та греко-католики, православні, юдеї; польсько- й україномовні, ті, що спілкувалися мовою їдиш тощо – релігія й мова, як один із найбільш значимих маркерів належності до певної нації, з одного боку, об’єднують їх представників, а, з другого, за умов нерівності шансів на благополучне майбутнє, спонукає їх до взаємного протиставлення. Мотивом цього зіткнення інтересів є переформатування суспільно-політичних реалій у тому варіанті, який здається правильним тій чи іншій нації.

Ураховуючи статус українців у Польщі – національна меншина – а також її дискримінацію в цій країні, маємо підстави стверджувати: український націоналізм був охоронний за своєю іманентною сутністю. Цією категорією (охоронного націоналізму) оперує О.Тевдой-Бурмілі, підкреслюючи тим самим специфіку його природи, котра може бути обґрунтована в дискурсі тойнібіанської фабули “Виклик – Відповідь”, або ж так званого протидіючого процесу (коли дія однієї з націй викликає протидію іншій) [27, с.111].

Ця реальність очевидна з урахуванням сутності Другої Речі Посполитої як націоналізаційної держави. Цим інноваційним словосполученням на початку ХХІ ст. Р.Брюбейкер визначив сутність низки новоутворених держав Центрально-Східної Європи міжвоєнного періоду, які претендували на статус національних, але де-факто такими не були, об’єднуючи у своєму складі низку національних меншин [2 с.87]. Зважаючи на національну строкатість регіону, тут не вдалося успішно реалізувати вільсонівський принцип “права націй на самовизначення”, і низка новоутворених держав включила до свого складу велику кількість національних меншин [37, с. 342]. При цьому значна їхня

частина володіла кращими економічними позиціями, ніж титульні нації (значну частину “середнього класу” в Чехії творили судетські німці, у Прибалтиці – поляки, євреї – у Польщі, Угорщині, Румунії, Словаччині, угорці – не тільки в Румунії, а й у Словаччині) [35, с. 79]. Підприємницькі верстви Балканського регіону склалися переважно з італійців, греків та євреїв, а основними землевласниками були мусульмани й угорці [24, с.23].

У зв'язку із цим новоутворені національні держави вважали своєю історичною місією “відновлення економічної справедливості” та забезпечення титульним націям домінування у сфері підприємництва. Цю тенденцію зафіксувало ряд учених. Саме державу генератором націоналізму трактують, наприклад, Е.Сміт і Р.Брюбейкер [26, с.17; 6, с.44]. До таких держав найчастіше відносять ті титульні нації, які були тривалий час позбавлені політичних прав та умов для всестороннього розвитку, піддавались асиміляційному тиску центральної влади. Набувши статусу титульних, вони в ейфорії нерідко не стримуються від використання важелів легітимного насильства для задоволення своїх потреб. Ці дії виправдовувались як компенсація за попередню дискримінацію [2, с.120].

Такі тенденції притаманні Чехословаччині, Румунії, Угорщині, Польщі, Югославії, Болгарії, де центральна влада тією чи іншою мірою протегувала титульним націям. Я.Гофман охарактеризував відповідну політику як економічний націоналізм, спрямований усередину держави [35, с.79]. Щоправда, законодавчої основи під собою він не мав, проявляючись скоріше в “... безжальній адміністративній свободі дій” [24, с.23]. За умов, у яких іноземці володіли великими площами сільськогосподарських земельних угідь і переважали у сфері підприємництва, можна було з легкістю, без зайвих докорів сумління здійснити “справедливий” перерозподіл земель на користь представників титульної нації, тих, що потерпали від їх нестачі, а на інонаціональних підприємців покласти весь тягар забезпечення державного бюджету.

Досить часто відповідна економічна політика щодо національних меншин мала на меті й асиміляційні завдання. Створення економічних преференцій титульним націям було засобом “заохочення” для національних меншин до інтеграції в їхній соціокультурний простір. Вона поставала як варіант уникнення подальшої їх дискримінації.

Погляди Р.Брюбейкера перегукуються з теоретичними гіпотезами Т.Нейрна й М.Хехтера. Вони першими обґрунтували міркування стосовно того, що колоніалізм може спрямовуватися не тільки в його класичному варіанті – завоювання колоній, але й у зворотній проекції: перетворення територій, які входять до складу держави, в її внутрішню колонію [6, с.49].

Особливості соціально-економічного розвитку західноукраїнських земель у складі Другої Речі Посполитої дає підстави визнати логіку теоретичної гіпотези М.Хехтера й Т.Нейрна. Постання т. зв. Польщі А та Польщі В, коли остання повсякчас залишалась аграрним краєм і сировинним придатком без особливих шансів економічної модернізації, її де-факто колоніальний статус – свідчення того, що в окремих випадках (зокрема, після інкорпорації однією національною державою іншої) соціально-економічна політика влади призводить до штучного паралічу економіки підкорених територій. Така реальність, згідно з міркуваннями згаданих західних учених, є каталізаторним чинником до визрівання в лоні дискримінованих спільнот націоналізму [6, с.49].

Логіку таких теоретичних конструкцій підтверджують події на західноукраїнських землях. Адже роздуми сучасників над важким економічним становищем нації призвели до вироблення захисних ідеологічних концептів економічного націоналізму інтелектуальною елітою українців – тенденція, яка властива багатьом націям. Із цього приводу Отто Данн стверджує: “Під час формулювання положень у національному питанні тональність задають освічені верстви суспільства...” [9, с.16]. Аналогічна тенденція простежується і в українців. Їхній економічний націоналізм став не тільки

захисною реакцією, але й стимулом, а водночас і засобом до економічної модернізації нації, що мала привести до її посилення в подальших визвольних змаганнях.

Ще Ф.Ліст стверджував, що економічні ініціативи нації повинні підпорядковуватися її політичним цілям [32, с.222]. Поразка революційних змагань 1917–1920 рр. призвела до усвідомлення представниками освіченої частини українства, що економічно слабка нація, більшість представників якої складають селяни, є не достатньо сильною для здобуття незалежності. На початку 20-х рр. ХХ ст., після поразки національно-демократичної революції, перед лідерами українських політичних сил постало закономірне питання: чому естонці, латиші, чехи, поляки змогли відстояти своє право на національну державу, а українці її втратили? Аналіз національно-визвольних рухів цих націй приводить до усвідомлення того, що соціальна емансипація нації, реалізована шляхом економічного націоналізму, дасть кращі шанси на здобуття й відстоювання власної держави [10, арк.9]. Бачення західноукраїнським політикумом однієї з причин поразки революції 1917–1920 рр. досить влучно було відображено в “Розбудові нації”: “сталось це тому, що українська національна революція базувалася переважно на селянських масах і що наші міста були осередками наших ворогів. Не треба забувати, що російсько-жидівське населення України підпирало не лише пролетарську революцію, але також реставраторів старого ладу” [23, арк.5]. Подібні думки висловлювали й члени СУКіП [13, арк.15]. Тому констатуємо, що, мабуть, однією з основних причин запозичення українцями явища економічного націоналізму була їхня поразка в національно-визвольних змаганнях, яка стала своєрідним обрядом ініціації української національної ідеї, після якого вона сягнула нового рівня, вийшовши за рамки культурницького націоналізму [17, с.134].

Серед інших причин, що зумовили зосередження уваги національних лідерів на економічному аспекті українського націоналізму, слід відзначити: по-перше, активізацію тенденцій економічного націоналізму в політиці ряду європейських держав у міжвоєнний період, що не могло бути не поміченим українцями [11, арк.149]. У цей час економічна політика стає засобом реалізації національних інтересів [7, с.4; 12, арк.6 зв.].

У період революції далася взнаки й відсталість традиційної української господарської системи в умовах ринку, яка розмежовувала націю на множину герметизованих у лоні своїх економічних “гетто” автаркійних одиниць [3, с.32]. Подібні ідеї обстоював один із дослідників українського кооперативного руху, сучасник досліджуваного періоду І.Витанович [5, с.20]. Тому, вивчаючи досвід інших поневолених націй Центрально-Східної Європи другої половини ХІХ – початку ХХ ст., представники української інтелігенції запозичують у них ідею економічного націоналізму як засіб самопосилення.

Приклад націй Східної Європи став показовим для українців не в останню чергу внаслідок географічного та політичного факторів – близьке розташування західноукраїнських земель до нього, схожість становища дискримінованих раніше націй з тими реаліями, у яких опинились українці в Польщі, і входження в минулому східногалицьких українців спільно з чехами, поляками, словаками до складу єдиної держави. Для чехів, поляків (т. зв. органічний рух), словаків, прибалтійських націй здобуття економічної незалежності від імперських економік (Австро-Угорської, Російської й Німецької) було метою економічного націоналізму й розглядалося носіями цієї ідеї як підстава майбутньої політичної незалежності [36]. Окрім того, під впливом поширення націоналізму стала популярною тенденція до “очищення” власної нації у всіх сферах (і в економічній зокрема). Ці прагнення вилилися в боротьбу автохтонних націй за землю (яка в Центрально-Східній Європі в багатьох випадках належала інонаціональним поміщикам) і за “націоналізацію” міст, які були населені великою кількістю чужинців [8, с.147].

Представники найбільш освіченої частини українства намагались адаптувати відповідний історичний досвід своїх сусідів до власних реалій. Зокрема, рух за інтеграцію до міст частково став результатом перейняття аналогічних ідей у чехів та ірландців [25]. Також активно використовувався досвід поляків, латишів, естонців, фінів, які до початку революційних подій 1917–1918 рр. чисельно домінували в містах, що значною мірою дозволило їм відстояти створені національні держави.

Використовуючи кооперативний рух у національних інтересах, українці використовували досвід чеської, данської й польської націй, які часто були прикладом успішних реалізаторів відповідної ідеї. Зокрема, громадсько-політичним діячам українців було відомо про тісний зв'язок кооперативного руху чехів з їхньою визвольною боротьбою, що часто ставилось українцям у приклад: "... незалежністю своєю чехи мусять завдячувати тільки потужній силі кооперації" [29, арк.2; 21, с.6]. Також у середовищі національно активної частини українців відбувалися дискусії про аналогічну роль кооперації для познанських поляків у кінці ХІХ ст. Часто вони наводили приклади з досвіду данського кооперативного руху як засобу витіснення інонаціональних посередників із торгово-промислової сфери [19, с.2; 28, арк.62].

Українські торговці й промисловці, поширюючи гасло "свій до свого", використовували аналогічний досвід ряду інших народів. Зокрема, на з'їзді СУКіП у 1929 р. одним із найважливіших завдань трактувалося вивчення досвіду національного й економічного патріотизму інших народів [4, с.1]. Особливо активно ними переймався досвід польських купців Познані другої половини ХІХ – початку ХХ ст., які, використовуючи ідеї економічного націоналізму, здійснювали боротьбу з економічними позиціями німецьких і єврейських підприємців. Лідери СУКіП особливо відзначали економічний націоналізм у діяльності таких польських організацій, як "Союз фабрикантів" і "Союз товариств ремісничо-промислових". За словами дописувача часопису "Торгівля і промисл", "це були організації господарські, але вони сповняли також своє велике національне завдання: розбудовували середній стан, віднімчували міста" [33, с.3]. У середовищі української індивідуальної приватної ініціативи також часто аналізували досвід угорських купців і ремісників, які теж використовували національну професійну самоорганізацію й співпрацю на засадах національної самодисципліни для економічного посилення нації [30, с.1].

Згідно з позицією А.Гершенкрона, потреба форсованої економічної модернізації відсталих територій сама по собі є катализатором до освячення її ідеалами націоналізму. Лише країни, де відбулися перші промислові революції, які були піонерами економічних трансформацій Нового часу (Англія і Франція), могли здійснювати їх на раціональній основі без внесення прискорювального ферменту у формі якоїсь політичної ідеології. Що стосується решти націй, то потреба ефективної відповіді у вигляді наздоганяючого економічного розвитку вимагала "освячення квазірелігійною вірою" для більш успішної реалізації цього завдання [31, с.186]. Саме економічний націоналізм і виступив цією "вірою", яка мала допомогти наздогнати країни Заходу в промисловому розвитку.

Хоча у випадку українського економічного націоналізму відповідне завдання було надто складним і так і не реалізованим, усе ж соціальна емансипація, як завдання мінімум, була першим кроком на шляху до подальших змін. Це твердження суголосне із судженням Ф.Броделя стосовно того, що за нових реалій економічного розвитку Європи торгово-промислові професії давали кращі шанси на економічну модернізацію для спільноти, ніж діяльність в аграрній сфері [1, с.9; 270]. У зв'язку із цим, за словами О.Панченка, український економічний націоналізм можна потрактувати "енергією економічного творення" або "квазірелігійною вірою" за А.Гершенкроном, що в обох трактуваннях мала сприяти швидкій економічній модернізації нації задля збереження нею

шансів на реалізацію політичних завдань (здобуття незалежності та створення дієздатної потужної держави) [22, с. 7].

Класичним дискурсом сучасного тлумачення сутності націоналізму є твердження про нього як про доктрину захисту прав конкретної спільноти. Водночас імператив реалізації сповідуваних завдань тією чи іншою нацією зумовлює актуальність проблеми визначення тих методів, використання яких дозволить їм досягти бажаного результату. Дії національних меншин у багатонаціональних державах і Другій Речі Посполитій зокрема засвідчують, що захист їхніх інтересів відбувається в різний спосіб: скажімо, парламентськими або нелегальними силовими методами. Ця очевидна диспозиція є передумовою міркування про те, що розчленування будь-якого з націоналізмів на ліберальну й праворадикальну течії здійснюється не лише за критерієм сповідуваних її представниками постулатів, але й методами їх реалізації [15, с. 70–76].

Саме за факторами сфери та методів реалізації сповідуваних завдань українцями в Польщі вибудовується критерій визначення їхнього економічного націоналізму. Будучи складовою ідеологічних платформ низки їхніх національних політичних партій, він засвідчує свою універсальність і властиву йому надпартійність. Таке міркування обґрунтовується тим, що значна частина українських партій (Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО), Українська соціалістично-радикальна партія (УСРП), Організація українських націоналістів (ОУН), Фронт національної єдності (ФНЄ)) виробили програми, які містили ті чи інші завдання щодо зміни соціально-економічних реалій на користь українців. Такий намір – бажання переформатувати існуючий статус-кво на свою користь попри інтереси тих спільнот, з якими співіснують носії націоналістичної ідеології, є аксіоматичним дискурсом націоналізму.

Водночас його неупереджене вивчення засвідчує, що процес формування націоналізму схематично можна відобразити і як рух різних компонентів до єдиного знаменника, і, навпаки, як вектори, котрі “випромінюються” з цілості – націоналізму. Один із них спрямовується в соціально-економічну площину, а отже, є “маркером” для визначення сутності того його компонента, що визначається не тільки за сферою реалізації, але й методами.

Теоретичний доробок тих небагатьох учених, які розробляли питання економічного націоналізму, дозволяє стверджувати, що його носіями є різні суб'єкти соціально-економічних процесів: держава, з одного боку, і нації – з другого. Твердження стосовно ролі першої як носія ідеалів економічного націоналізму чітко простежується в час розпаду імперій і становлення національних держав. Різні проекції такого статус-кво простежуються не тільки в умовах Другої Речі Посполитої, але й окремих заходах Центральної Ради, Директорії та Української Національної Ради [14]. Підставою для такого міркування є, скажімо, особливості аграрної реформи, що мали бути реалізовані українськими державами. Українська інтелігенція, очоливши революцію та державотворення, зіткнулася з проблемою вирішення ряду економічних проблем. Недостатній рівень національної свідомості серед пауперизованих селян обумовлював, на жаль, домінування в їхньому середовищі соціальних інтересів над національними. Тому успіх революції значною мірою залежав від економічної політики української влади.

Державну економічну політику українських національних республік класифікуємо суголосно з оцінками Р.Брюбейкера і Я.Гофмана як економічний націоналізм, спрямований усередину. Відповідні тенденції в політиці ЗУНР та УНР ішли в руслі аналогічних процесів на теренах Центрально-Східної Європи та Балкан. Проте швидкоплинність існування українських держав не дозволила їхньому керівництву виробити чітку ідеологію економічного націоналізму чи запозичити чужу та втілити її в життя. Прояви економічного націоналізму на цьому етапі кваліфікуємо скоріше як рефлексії національної свідомості тих, хто перебував при владі, ніж як дії, що відповідали закладам конкретної ідеології.

Аналіз суспільно-політичних процесів в окремих державах у час між двома світовими війнами дає підстави вважати, що економічний націоналізм властивий як титульній нації або тим чи іншим партіям, що формувалися її представниками (це твердження сповна ілюструється позицією, наприклад, ендеків у Другій Речі Посполитій), так і національним меншинам. Адже носіями тих чи інших компонентів економічного націоналізму були різні політичні сили (наприклад, УНДО, ОУН, ФНС), що дає підстави до узагальнення стосовно того, що він властивий українському націоналізму загалом.

Вивчення процесу виникнення економічного націоналізму й застосування його ідейних положень у суспільно-політичній практиці міжвоєнного періоду засвідчує його функцію: він став одним із каталізаторів активізації української громадськості й зростання рівня їхньої національної свідомості. Відтак вважаємо правомірним стверджувати, що консолідація українців у Польщі відбувалася як унаслідок політичної діяльності та активної роботи просвітницьких організацій, так і в результаті мобілізації сил на захист їхніх економічних інтересів.

Оскільки українці в досліджуваній період не мали власної держави, отже, не могли реалізувати політику протекціонізму, то їхні ініціативи в соціально-економічній сфері базувалися на засаді “свій до свого” (заклик до здійснення всіх економічних операцій, навіть таких буденних, як купівля-продаж побутових товарів, через власні економічні структури) [20]. Водночас на порядок денний винесено завдання не лише захисту від дискримінаційної політики Польської держави, а й реалізацію соціальної емансипації нації. Ці завдання лягли в основу ідейних засад українського економічного націоналізму.

Зважаючи на те, що західні вчені до економічного націоналізму відносять не тільки політику держави, але й тактику економічного самопосилення національних меншин, трактують його одним із засобів здобуття незалежності, українському економічному націоналізму даємо таке визначення: це теорія й практика соціально-економічних відносин, яка полягала в реалізації стратегії економічного самопосилення нації з метою досягнення достатніх для реалізації державницьких прагнень національної єдності, економічної самостійності й сили. Ця стратегія реалізовувалася шляхом стимулювання різновекторного економічного розвитку нації з метою її соціальної структуризації, досягнення автаркії та боротьби за встановлення національного контролю над економічними ресурсами й усіма сферами економіки регіону шляхом витіснення інших націй з економічних позицій, які вони займали засобами економічної конкуренції та силових методів боротьби.

Окрім цього, до економічного націоналізму також відносимо прагнення перерозподілу економічних ресурсів на користь власної нації за рахунок інших та встановлення ієрархії економічних можливостей за національною ознакою. Ідеї ж, пов’язані лише з прагненням до забезпечення матеріального виживання нації та її соціального захисту, трактуємо класичною охороною українцями своїх інтересів в економічній сфері, що слід радше віднести до категорії патріотизму.

1. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV–XVIII ст. : у 3 т. / Фернан Бродель ; [пер. з фр. Г. Філіпчук]. – К. : Основи, 1997. – Т. 2 : Ігри обміну. – 585 с.
2. Брюейкер Р. Переобрамлений націоналізм. Статус нації та національне питання у новій Європі / Роджерз Брюейкер ; [пер. з англ. О. Рябов]. – Львів : Кальварія, 2006. – 280 с. – Бібліогр. : с. 265–279.
3. Воїн П. Соціальне / П. Воїн. – Львів, 1936. – 32 с.
4. Гануляк Г. З’їзд членів “Союзу українських купців” у Львові / Г. Гануляк, Д. Конюх // Торгівельно-промислова одиниця. – 1929. – 25 груд. – С. 1.
5. Гіперс З. В. Економічна освіта молоді в Галичині XIX – першої половини XX століть: теорія, досвід, персоналія : монографія / З. В. Гіперс. – Львів : ЛБІ НБУ, 2006. – 220 с.

6. Гон М. М. Особливості міжетнічної взаємодії в контексті політичних процесів на західноукраїнських землях в міжвоєнний період / Максим Мойсейович Гон. – Рівне : Волинські обереги, 2006. – 431 с. – Бібліогр.: с. 182–191.
7. Господарські націоналізми глузують зі співпраці // Наш клич. – 1933. – 23 лип. – Ч. 18. – С. 4.
8. Граціозі А. Війна і революція в Європі, 1905–1956 рр. / Андреа Граціозі ; [пер. з італ. М. Прокопович]. – К. : Основи, 2005. – 350 с.
9. Данн О. Нации и национализм в Германии 1770–1990 / Отто Данн ; [пер. с нем. И. П. Стребловой]. – С. Пб. : Наука, 2003. – 470 с.
10. Державний архів Волинської області (Держархів Волинської обл.), ф. 1 Волинское воеводское управление г. Луцк, оп. 2, д. 3509. Копии статей органа ОУН “Розбудова нации”, 1932–1933 гг., 16 л.
11. Держархів Волинської обл., ф. 46 Волинское воеводское управление государственной полиции, оп. 9, д. 237. Информации поветовых староств о деятельности организации УНДО и программа УНДО, 03.03.1923 г. – 14.10.1928 г., 488 л.
12. Там само, оп. 9-а, д. 663. Бюллетни краевой экзекутивы ОУН, 1932 г., 30 л.
13. Державний архів Івано-Франківської області (Держархів Івано-Франківської обл.), ф. 69 Станиславское поветовое управление государственной полиции г. Станислав, оп. 1, д. 857. Информации секретных осведомителей о деятельности Союза украинских купцов в городе Станиславе, 25.05.1938 г. – 19.11.1938 г., 19 л.
14. Долганов П. С. Розбудова української національної держави: візії економічного націоналізму / П. С. Долганов // Збірник матеріалів Першої науково-практичної міжвузівської конференції [“Слов’янські народи в історичному процесі: генезис проблеми”], (Рівне, травень 2006 р.). – Рівне : РДГУ, 2007. – С. 134–135.
15. Зайцев О. Націоналізм і національна демократія: витoki конфлікту (1920-ті, 1930-ті рр.) / Олександр Зайцев // Сучасність. – 1999. – № 2. – С. 70–76.
16. Коллінз Р. Теорія конфлікту в сучасній макросторичній соціології / Рендал Коллінз // Філософська і соціологічна думка. – 1993. – № 6. – С. 81–98.
17. Коновалець М. Чому ми вийшли зі Львова в 1918 році? / М. Коновалець // Визвольний шлях. – 1997. – Кн. 2. – С. 133–139.
18. Лангевіше Д. Нація, націоналізм, національна держава в Німеччині і в Європі / Дітер Лангевіше ; [пер. з нім. О. Логвиченко]. – К. : К.І.С., 2008. – 240 с.
19. Національна сила кооперації // Український голос. – 1927. – 22 трав. – Ч. 21. – С. 2.
20. Обов’язок, який впливає з кризи // Новий час. – 1932. – 25 трав. – С. 1.
21. Павликовський Ю. Кооперація і політика / Юліан Павликовський // Господарсько-кооперативний часопис. – 1926. – 6 жовт. – Ч. 41–42. – С. 6–9.
22. Панченко В. Г. Формування економічної платформи українського націоналістичного руху у 1920–1950-х роках / Володимир Григорович Панченко. – Дніпропетровськ : Свідлер А. Л., 2009. – 304 с.
23. Российский государственный военный архив, ф. 308 к 2-ой отдел Генерального штаба Польши г. Варшава. 1917–1939 гг., оп. 1, д. 211. Брошюра Организации Украинских Националистов Западной Украины “Розбудова нации”, 1929 г., 32 л.
24. Ротшильд Дж. Східно-Центральна Європа між двома світовими війнами / Джозеф Ротшильд ; [пер. з англ. В. П. Канаша]. – К. : Мегатайт, 2001. – 496 с.
25. Село і місто // Український голос. – 1926. – 28 листоп. – Ч. 48. – С. 1–2.
26. Сміт Е. Націоналізм : теорія, ідеологія, історія / Ентоні Сміт ; [пер. з англ. Р. Фещенко]. – К. : К.І.С., 2004. – 170 с. – Бібліогр.: с. 146–163.
27. Тевдой-Бурмили А. И. Старые теории и новые проблемы / А. И. Тевдой-Бурмили // Политическая наука. – 2002. – № 4. – С. 100–120.
28. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДАЛ України), ф. 403 Редакція газети “Наше слово”. 1926–1929 рр., оп. 1, спр. 12, 70 арк.
29. ЦДАЛ України, ф. 779 Редакція української газети “Діло” м. Львів. 1884–1939 рр., оп. 1, спр. 71, 10 арк.
30. Чому ремісникам потрібна сильна організація // Слово. – 1923. – 21 січ. – Ч. 3. – С. 1.
31. Шпорлюк Р. Комунізм і націоналізм / Роман Шпорлюк // Націоналізм : [антологія / упоряд.: О. Проценко, В. Лісовий]. – [2-ге вид.]. – К. : Смолоскип, 2006. – С. 178–190.
32. Шпорлюк Р. Комунізм і націоналізм / Роман Шпорлюк ; [пер. з англ. Г. Касьянов]. – К. : Основи, 1998. – 479 с.
33. Що може дати міцна організація? // Торговля і промисл. – 1935. – 15 жовт. – Ч. 20. – С. 3.
34. Abdelal R. Purpose and Privation : Nation and Economy in Post-Habsburg Eastern Europe and Post-Soviet Eurasia [Електронний ресурс] / R. Abdelal. – Режим доступу : <http://www.people.hbs.edu/rabdelal/Purpose%20and%20Privation.pdf>.
35. Kofman J. Nacionalizm gospodarczy – szansa czy bariera rozwoju. Przypadek Europy Srodkowo-Wschodniej w okresie miedzywojennym / Jan Kofman. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 1992. – 319 s.

36. Schultz H. Introduction: The double edged sword of economic nationalism [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kuwi.euw-frankfurt-o.de/de/lehrstuhl/kg/wisogeschi/Frankfurter_Studien_/baende_1_bis_16/band14fst/band14fst.pdf.
37. Waldenberg M. Kwestie Narodowe w Europie Srodkowo Wshodnej / M. Waldenberg. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 1992. – 420 s.

В статті здійснюється аналіз ідейно-політичних коренів і сутності українського економічного націоналізму. Формулюється авторське визначення категорії українського економічного націоналізму на западноукраїнських землях між двома мировими війнами.

Ключевые слова: економічний націоналізм, соціальна емансипація, політичні партії, українці, поляки, євреї.

The article deals with the analysis of political and ideological basis of economic nationalism and its essence. An author definition of Ukrainian economic nationalism on Western Ukrainian territories during the period between wars is formulated.

Key words: economic nationalism, social emancipation, political parties, the Ukrainians, the Polish, the Jewish.

УДК 9.30.25 (477.8)

ББК 79.3: 66.3 (4 Укр)

Марина Палієнко

РОЛЬ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО В ЗБЕРЕЖЕННІ АРХІВНИХ КОЛЕКЦІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ У ВІДНІ

У статті аналізуються заходи митрополита Андрія Шептицького щодо організації зберігання архівних колекцій Уряду ЗУНР та особового архіву громадсько-політичного діяча, ученого В'ячеслава Липинського в міжвоєнний період, простежується історія створення осередку Національного музею у Відні.

Ключові слова: митрополит Андрій Шептицький, архівні колекції, українська еміграція, архів Уряду ЗУНР, архів В'ячеслава Липинського.

Митрополит Андрій Шептицький (1865–1944) своїм життям і багатолітньою подвижницькою працею вписав одну з найяскравіших сторінок в українську церковну й політичну історію першої половини ХХ ст., у розвиток національної самосвідомості, духовності та культури. Визначним проявом його меценатської та пам'яткоохоронної діяльності стало заснування 1905 р. приватної фундації “Церковний музей”, яка 1911 р. була реорганізована ним у “Національний музей. Ювілейна наукова фундація галицького Митрополита Андрія Шептицького” – заклад, який увійшов в українську історію під назвою Національний музей у Львові. Основу фондів цієї установи склала особиста колекція фундатора, який подарував у різні роки близько 20 тисяч предметів старовини й утримував музей на власні кошти. Нова установа мала своїм завданням не тільки збирати й зберігати історичні пам'ятки, але й організовувати їх вивчення, видання та популяризацію. У грудні 1913 р. митрополит Андрій Шептицький спеціальним актом передав Національний музей у дар українському народові. Під час урочистої церемонії із цієї нагоди він наголосив на тому, що збірки музею передаються “нашому народові не лише як документи і свідчення слави наших батьків – ми їх передаємо тим, хто бачить культуру нашого народу як живу основу будучої – дасть Бог – спільної праці нашого духовенства та інтелігенції, будучих поколінь нашого народу” [1, с.18].

Однак, якщо роль митрополита А.Шептицького в заснуванні й розгортанні діяльності Національного музею у Львові сьогодні є достатньо висвітленою в українській історіографії [2, с.182–202; 3; 4; 5], то до останнього часу залишається недослідженим внесок цього визначного церковного ієрарха в збереження надзвичайно цінних українських архівних колекцій, які через бурхливі політичні події початку 1920-х рр. опини-